

УДК 378.091.3:373.3.011.3-051]:[37:069.12
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-1-36>

Тетяна ВАСЮТИНА,
orcid.org/0000-0003-0253-1932
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри початкової освіти
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(Київ, Україна) tetyana.vasyutina@gmail.com

Вікторія ВОЛОШИНА,
orcid.org/0009-0007-0805-7289
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогічної інноватики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(Київ, Україна) viktoriya-voloshina@ukr.net

Юлія САЄНКО,
orcid.org/0000-0001-9174-7684
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової і спеціальної освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
(Запоріжжя, Україна) saenko.yulya@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Тема та зміст статті зумовлені пошуком нових форм, методів та засобів підготовки майбутніх фахівців початкової освіти до професійної діяльності в контексті стандартизації спеціальності. Висвітлено важливість використання музею як складника регіонального та загальнонаціонального компонента культурологічної освіти. Охарактеризовано підходи до суті музейної педагогіки як інструменту для розширення освітнього простору здобувачів освіти, поєднання доступного освітнього середовища та сучасних інформаційно-комунікаційних засобів, що дозволяють ефективніше організувати навчання у закладах освіти різних рівнів. Вказано на доцільність використання в музеях сучасних форм і методів освітньої діяльності: інтерактивних навчальних програм, програмних лекцій, уроків, квестів, ігор, демонстрацій тощо.

Звернено дослідницьку увагу на потенціал музейної педагогіки для формування окремих фахових компетентностей у студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Виокремлено компоненти структури музейного середовища (особистісний, матеріальний, організаційний) та елементи моделі музейно-педагогічного процесу. На їх основі організовано вивчення освітніх компонентів, які готують майбутніх учителів початкової школи до реалізації змісту мовно-літературної, природничої, громадянської та історичної освітніх галузей. Наведено тематику навчальних занять, які доцільно провести як офлайн-екскурсії у музеях або як віртуальні екскурсії під час онлайн-навчання, із зазначенням фахових компетентностей, які ці заняття формують. Описано поетапність роботи зі студентами в музейному середовищі: підготовчий (загальноінформаційний), основний, завершальний. Зауважено на дієвості таких форм роботи зі здобувачами вищої освіти в музеях як: сквінджер-хант (організація самостійної роботи, без працівника музею), інтерактивна екскурсія, квест-екскурсія, квест-рольова гра (самостійна підготовка студентами доповіді за змістом музейних експонатів, організація групової роботи з одногрупниками).

Ключові слова: підготовка майбутніх учителів початкової школи, фахові компетентності, музейна педагогіка.

Tetiana VASIUTINA,

orcid.org/0000-0003-0253-1932

*Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Primary Education
Dragomanov Ukrainian State University
(Kyiv, Ukraine) tetyana.vasyutina@gmail.com*

Viktoriia VOLOSHYNA,

orcid.org/0009-0007-0805-7289

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Pedagogical Innovation
Dragomanov Ukrainian State University
(Kyiv, Ukraine) viktoriya-voloshina@ukr.net*

Yuliia SAIENKO,

orcid.org/0000-0001-9174-7684

*Candidate of Pedagogical Sciences (PhD),
Associate Professor at the Department of Primary and Special Education
Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University
(Zaporizhzhia, Ukraine) saenko.yulya@gmail.com*

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES IN FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS USING MUSEUM PEDAGOGICS

The topic and content of the article are determined by the search for new forms, methods and means of primary education future specialists' training for professional activity in the context of standardization of the specialty. The importance of using the museum as a regional and national component of cultural education is highlighted. Approaches to the essence of museum pedagogy as a tool of expanding the educational space of education seekers, a combination of an accessible educational environment and modern information and communication tools that allow for more effective organization of education in educational institutions of various levels are characterized. The expediency of modern forms and methods of educational activity using in museums is indicated: interactive educational programs, program lectures, lessons, quests, games, demonstrations, etc.

Research attention to the potential of museum pedagogy for the formation of individual professional competences in students of the first (bachelor) level of higher education is paid. The components of the museum environment structure (personal, material, organizational) and elements of the model of the museum-pedagogical process are singled out. Based on them, the study of educational components that prepare future primary school teachers to implement the content of linguistic, literary, natural, civic and historical educational fields is organized. The subjects of educational classes, which should be conducted as offline excursions in museums or as virtual excursions during online education, are given, with an indication of the professional competences that these classes form. The stages of work with students in the museum environment are described: preparatory (general information), main, final. The effectiveness of such forms of work with students of higher education in museums as: scavenger hunt (organization of independent work, without a museum employee), interactive excursion, quest-excursion, quest-role play (independent preparation of reports by students on the content of museum exhibits, organization of group work with classmates) is revealed.

Key words: *training of future primary school teachers, professional competences, museum pedagogy.*

Постановка проблеми. Одне із завдань сучасної вищої педагогічної освіти – підготовка висококваліфікованого, конкурентоспроможного фахівця з високим рівнем сформованості професійних компетентностей, здатного постійного професійного зростання, соціальної та фахової мобільності в умовах повоєнної відбудови держави.

Відповідність випускника першого рівня вищої освіти «Бакалавр» вимогам «Стандарту вищої освіти» за спеціальністю 013 «Початкова освіта» регламентована групами таких компетентностей: інтегральної, загальних, спеціальних (фахових) (Стандарт, 2021). У сукупності вони забезпечують

професійне опанування студентами змісту початкової освіти з предметів та інтегрованих курсів навчального плану початкової школи, слугують базовими конструкціями моделі конкурентоспроможності майбутнього спеціаліста.

Варті дослідницької уваги певні спеціальні компетентності студентів бакалаврату, що можна формувати через різні методи й форми організації освітнього процесу у ЗВО, зокрема через музейну педагогіку. До таких компетентностей, на нашу думку, можна віднести: «СК-1. Здатність спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово. СК-2. Здатність орієнтува-

тися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, оперувати ними в професійній діяльності. СК-3. Здатність до інтеграції та реалізації предметних знань як основи змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної. СК-4. Здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організувати їхню пізнавальну діяльність. СК-6. Здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, розвитку в них критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій» (Стандарт, 2021: 8).

Названі фахові компетентності, як і будь-які інші, доцільно формувати в умовах аудиторних занять із різних циклів підготовки, удосконалюючи їх у формах освітньої, виховної, науково-дослідницької діяльності, під час різних видів педагогічної практики. Водночас, нині посилена увага приділяється використанню нових форм організації освітнього процесу, як-от заняття в музеях вживу чи за допомогою віртуальних екскурсій через застосування сучасних цифрових технологій у комунікації зі здобувачами вищої освіти.

Аналіз праць дослідників доводить, що формування історичної пам'яті народу, набуття національної самосвідомості засобом музейної педагогіки стає все більш актуальним. Адже кожен музей – найважливіший елемент регіональної культури, а музейна педагогіка – складник регіонального компонента культурологічної освіти, де провідну роль відіграє вивчення місцевих традицій і цінностей. Будь-який великий музей, як відомо, містить чимало експонатів, що мають не тільки регіональну, але й загальнонаціональну значущість, які є пам'ятками національної культури. Завдяки використанню музейної педагогіки, цілком можливо органічно поєднувати в освіті студентів регіональний компонент із загальнонаціональним.

Унаслідок спостережень за перебігом педагогічної практики, проведенням уроків у змішаному форматі, зафіксовано, що у студентів виникають труднощі при підготовці до окремих уроків за змістом мовно-літературної, природничої і громадянської та історичної освітніх галузей (наприклад, «Видатні постаті (літературні діячі) Укра-

їни», «Різноманітність тварин», «Природні скарби України», «Україна – незалежна держава», «Традиційна сімейна мораль українців», «Житло українців», «Людські чесноти» тощо). Для розв'язання цієї проблеми запропоновано активно практикувати в системі підготовки майбутнього вчителя початкових класів засоби музейної педагогіки з урахуванням формату навчання та безпекової ситуації в регіоні.

Тож, **метою статті** є з'ясувати суть та дидактичний потенціал музейної педагогіки для розширення освітнього простору здобувачів освіти, охарактеризувати види занять у музейному середовищі та особливості їх організації для підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в контексті стандарту спеціальності.

Виклад основного матеріалу. У середовищі педагогів і фахівців музейної сфери оперують однією з дефініцій поняття «музей»: «інституція, яка прозора працює в активному партнерстві з різними громадами та збирає, зберігає, досліджує, інтерпретує, виставляє, покращує розуміння світу для сприяння людській гідності й соціальній справедливості, глобальній рівності та планетарному добробуту» (Музейна, 2020: 170). Специфіку використання засобів музейної педагогіки в освітньому просторі навчальних закладів досліджують як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Зокрема, становленню й розвитку музейної педагогіки як науки присвятили праці Р. Маньковська (Маньковська, 2019), Л. Шавалда й інші дослідники. Методику ознайомлення здобувачів освіти з музеями та доповнення змісту навчальних предметів музейними засобами студіювали В. Бітаєв, С. Довгий, О. Топузов, О. Караманов, О. Согоконь й інші вчені.

Дослідники О. Квас та І. Земан вивчали проблеми використання музейної педагогіки як інструменту для розширення освітнього простору здобувачів освіти (Квас, Земан, 2019). Н. Пусепліна простежувала важливість музейно-педагогічної діяльності в системі освіти дорослих, пріоритетність розвитку сучасної музейної педагогіки в Україні в контексті освіти впродовж життя (Пусепліна, 2011). У руслі оптимізації культурно-освітнього процесу через вплив сучасної музейної педагогіки з чіткими методологічними орієнтирами й технологіями описували музейне середовище Н. Філіпчук, Л. Шавалда та інші вчені. Особливості формування соціальної та громадянської компетентностей учнів засобами музейної педагогіки висвітлює у своїх публікаціях Т. Мацейків.

У працях О. Караманова зустрічаємо пропозицію інтерпретувати музейну педагогіку через призму аналізу сучасних освітніх парадигм у

сукупності п'яти різних підходів, ключовими з яких є такі: «розуміння музейної педагогіки як практичного складника музейної комунікації, який дає змогу організовувати та вибудовувати нові взаємини в системі взаємодії відвідувачів із матеріалами експозиції в просторі музею та навколomuзейному просторі; ототожнення музейної педагогіки із сучасними освітніми та педагогічними технологіями, що забезпечують стратегію й тактику ефективної комунікації з відвідувачами різного віку» (Караманов, 2019: 49). Учений наголошує на «значенні музейної педагогіки як важливого компонента нового освітнього простору – комбінації доступного освітнього середовища та сучасних інформаційно-комунікаційних засобів; баченні музейної педагогіки як чинника відступу від шаблонних і запрограмованих знань, які блокують творче мислення, гальмують пізнавальні процеси розвитку особистості; використанні музейної педагогіки як потужного засобу формування власної системи цінностей, переконань та установок людини, що сприяє осмисленню її власної діяльності» (Караманов, 2019: 50).

Можливості музейної педагогіки в аспекті підготовки майбутніх учителів та в післядипломній освіті досліджені О. Согоконь. На важливості екскурсійної діяльності в професійній діяльності вчителя акцентували О. Сурмач (Сурмач, 2020) та інші автори. Підготовку майбутніх учителів саме початкових класів до застосування засобів музейної педагогіки, шляхи вдосконалення цієї підготовки, розроблення моделі підготовки фахівця досліджували Т. Калюжна (Калюжна, 2019), І. Червінська (Червінська, 2019) та інші дослідники.

Науково значимими для дослідження є заклик фахівців музейної діяльності до створення принципово нових інтерактивних навчальних програм, які дають змогу в умовах відсутності необхідного достатнього фінансування на масштабну зміну системи експозиціювання натуралій, інтегрувати високотехнологічні динамічні пристрої для відображення інформації, створюючи конкурентний сучасний продукт, який був би цікавий різновіковій аудиторії відвідувачів (Музейна, 2020: 251). Музейні працівники розробляють низку форм освітньої діяльності: програмні лекції, уроки, квести, ігри для осіб різного віку та різного рівня підготовки відвідувачів. Тобто «процес дослідження музейного матеріалу є не тільки засобом ілюстрації та конкретизації подій, а й джерелом отримання нових знань, розширення наукового світогляду дітей і дорослих» (Музейна, 2020: 208).

Студіюючи педагогічні можливості музею, учені формували підґрунтя для уявлень про розвивальний характер музейного середовища. На основі аналізу наукових праць у галузі розроблення музейних педагогічних технологій за принципом класно-навчального заняття виокремлено компоненти структури музейного середовища (особистісний, матеріальний, організаційний), закладено основи рефлексії в музейному середовищі. З огляду на напрацювання своїх попередників, вітчизняні дослідники розробили модель музейно-педагогічного процесу, поклавши в її основу такі елементи: 1) складники музейно-педагогічного процесу (музейна будівля, музейне середовище, музейний педагог навколomuзейний простір, експозиція, експонат, глядач); 2) форми музейно-педагогічного процесу (екскурсія, заняття в музейній аудиторії або в студії, лекція тощо); 3) методологічна основа музейно-педагогічного процесу; 4) принципи спілкування (інтерактивний; партнерське спілкування відвідувача та музейного педагога; комплексний; вільний вибір змісту й форм освоєння та залучення).

На підставі цих компонентів структури музейного середовища та моделі музейно-педагогічного процесу організовано вивчення освітніх компонентів, які готують студентів до реалізації змісту мовно-літературної, природничої та громадянської освіти в майбутній професійній діяльності: «Дитяча література з культурою та технікою мовлення», «Методика навчання української мови та літератури», «Основи природознавства», «Методика викладання природничої освітньої галузі», «Основи і методика викладання громадянської та історичної освітньої галузі». У робочих програмах дисциплін насамперед передбачено місце й час для проведення офлайн-екскурсій / занять у музеї та віртуальних екскурсій під час онлайн-навчання. Традиційно така діяльність відбувається під час практичних та семінарських занять.

Основні положення моделі музейного середовища, втілюються у процес підготовки студентів до професійної діяльності через найбільш дієві, на нашу думку, такі форми і методи роботи в музейному середовищі, окреслені О. Червоненко, як-от: скавінджер-хант (неперсональна інтерпретативна програма, що складається з квестових завдань, які учасники виконують самостійно, без залучення музейного працівника), квест-рольова гра (поєднує квест та елементи рольової гри, де гравці, використовуючи заздалегідь підготовлені картки, виконують поставлені завдання), квест-екскурсія

(поєднує квестову частину й сюжетно чи змістово пов'язану з ним екскурсію, дозволяє більш повно розкрити тему інтерактивної події); демонстрація + квест (демонстраційна частина, яку проводить керівник, доповнена тематичними квестовими

завданнями, що потрібно виконати на території музейних експозицій) (Музейна, 2020: 254–257).

Проілюструємо у таблиці 1, орієнтовну тематику занять з дисциплін нормативного циклу, які доцільно провести у музеях офлайн чи онлайн.

Таблиця 1

Ідеї щодо формування фахових компетентностей у майбутніх учителів початкової школи засобами музейної педагогіки

Музей (з можливістю проведення віртуальних екскурсій)	Освітній/і компонент/и, у межах якого/их формується компетентність Тема заняття в музейному середовищі	Форми і методи проведення заняття в музеї (за О. Червоненко)
СК-1. Здатність спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово.		
Музей видатних діячів української культури (https://bit.ly/3JU6n6F) Національний науково-природничий музей НАН України (http://bit.ly/40MpbsS)	<u>Дитяча література з культурою та технікою мовлення</u> Особливості літературного процесу, біографія та творчість дитячих письменників. <u>Основи природознавства + іноземна мова.</u> Інтегроване заняття «Мінерали. Гірські породи / Minerals. Rocks».	Скавінджер-хант. Квест-екскурсія.
СК-2. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, оперувати ними в професійній діяльності.		
Національний музей літератури України в Києві https://bit.ly/42QotMP Національний науково-природничий музей НАН України (http://bit.ly/40MpbsS)	<u>Методика навчання української мови та літератури</u> Методика роботи над художнім твором у початкових класах. Особливості роботи над творами різних родів і жанрів. <u>Основи природознавства.</u> Теми занять: «Оболонки Землі», «Будова вегетативних та генеративних органів рослин», «Рослини природних зон України», «Різноманітність тварин», «Краєзнавча робота в початковій школі».	Скавінджер-хант. Інтерактивна екскурсія. Квест-екскурсія.
СК-3. Здатність до інтеграції й реалізації предметних знань як основи змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної.		
Музей книги і друкарства України https://bit.ly/3nugt41 Національний науково-природничий музей НАН України (http://bit.ly/40MpbsS)	<u>Методика навчання української мови та літератури</u> Уроки класного літературного читання. Теоретичні засади методики позакласного літературного читання. <u>Основи природознавства та громадянської освіти.</u> Теми занять: «Екологія і географія рослин», «Різноманітність тварин», «Краєзнавча робота в початковій школі». <u>Методика вивчення природничої освітньої галузі. Методика вивчення громадянської та історичної освітньої галузі.</u> Теми занять: «Організаційні форми навчання та форми організації навчальної діяльності учнів», «Організація та методика проведення інтегрованого уроку з курсу «Я досліджую світ».	Демонстрація + екскурсія + квест. Скавінджер-хант. Інтерактивна екскурсія.

СК-4. Здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організувати їхню пізнавальну діяльність.		
<p>Національний музей Тараса Шевченка http://bit.ly/3JUz7JZ</p> <p>Музей становлення української нації (https://www.museumsun.org/)</p> <p>Музей культурної спадщини. Національний науково-природничий музей НАН України (http://bit.ly/40MpbsS)</p>	<p><u>Методика навчання української мови та літератури.</u> <u>Методика вивчення природничої освітньої галузі. Методика вивчення громадянської та історичної освітньої галузі.</u></p> <p>Тема заняття «Методика організації та проведення інтегрованих екскурсій у початковій школі».</p>	<p>Сквінджер-хант.</p> <p>Квест – рольова гра.</p>
СК-6. Здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з огляду на вікові та індивідуальні особливості молодших школярів, розвитку в них критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій.		
<p>Національний музей літератури України в Києві https://bit.ly/42QotMP</p> <p>Музей становлення української нації (https://www.museumsun.org/)</p> <p>Національний науково-природничий музей НАН України (http://bit.ly/40MpbsS)</p>	<p><u>Методика навчання української мови та літератури</u> <u>Методика вивчення природничої освітньої галузі. Методика вивчення громадянської та історичної освітньої галузі.</u></p> <p>Теми занять: «Організація проектної діяльності учнів початкових класів», «Методика організації та проведення інтегрованих екскурсій у початковій школі», «Обладнання та наочні посібники природничого спрямування»</p>	<p>Сквінджер-хант.</p> <p>Інтерактивна екскурсія.</p> <p>Квест-екскурсія.</p>

Методика використання засобів музейної педагогіки для формування професійних компетентностей у майбутніх учителів початкових класів передбачає три етапи роботи в музейному середовищі: підготовчий, або загальноінформаційний (через анонси, підготовку інформації про експонати, які передбачені для вивчення програмою з української мови та читання, з інтегрованого курсу «Я досліджую світ», зустрічі зі співробітниками); основний (залучення студентства до організації та проведення екскурсії в музей, формування мотивації для його відвідування, уміння розуміти й оцінювати науковий і виховний контекст музейних експонатів для навчання молодших школярів); завершальний (проведення післяекскурсійної роботи, виготовлення методичних папок, презентацій про значення побачених музейних експонатів для реалізації завдань, мовно-літературної, природничої, громадянської та історичної освітніх галузей у початковій школі) (Васютіна, 2022: 209).

Згідно з таблицею 1, серед основних форм роботи зі студентами в музейному середовищі вибрані такі: сквінджер-хант (організація самостійної роботи, без працівника музею), інтерактивна екскурсія (сенсорне дослідження музейних експонатів, фізичних демонстрацій чи хімічних дослідів, з індивідуальним пакетом завдань),

квест-екскурсія (поєднання лекції викладача із завданнями для роботи в парах / групах), квест-рольова гра (самостійна підготовка студентами доповіді за змістом музейних експонатів, організація групової роботи з однокласниками). Приклади проведення описаних вище занять зі студентами спеціальності 013 «Початкова освіта» у музейному середовищі розміщено за покликаннями: https://youtu.be/L0_H6YP9X8k; <https://youtu.be/1k33SR-6Xp4>; https://youtu.be/Bed-ACf9Z_w; <https://youtu.be/Pq8lPng4Esg>; <https://youtu.be/Z6GyaDKdkP8>; <https://youtu.be/fuGXXYpwxQI>.

Як свідчить наш досвід, найбільшу ефективність у проведенні таких занять має реалізація загальнодидактичного принципу зв'язку з життям. Інформативне наповнення експонатів музею необхідно пов'язувати з конкретними темами уроків з предметів та інтегрованих курсів за змістом освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти. Серед основних результатів роботи в музеях – збагачення студентів базовими знаннями з мовно-літературної освітньої галузі, з громадянської та природничої освіти; прогнозування методичних можливостей їх застосування під час реального освітнього процесу в школі.

Висновки. Упровадження запропонованої методики дало змогу зафіксувати як прикладний, технологічний, так і творчий, ціннісний (аксіологічний)

вплив музейно-педагогічної освіти на підготовку майбутніх учителів до професійної діяльності. Це аргументоване потребою педагогів, а також працівників музейної сфери формувати новий освітній простір, який поєднає доступне й комфортне освітнє середовище та сучасні інформаційно-комунікаційні засоби. Практика переконує, що співпраця з музеями для формування фахових

компетентностей майбутніх учителів початкових класів сприяє більш глибокому засвоєнню знань із фундаментальних наук та методичних знань, забезпечує високий ступінь їх інтеграції під час педагогічної практики, зумовлює активне залучення студентів до використання засобів музейної педагогіки в освіті молодших школярів у майбутній професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васютіна Т. М. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до реалізації змісту освітніх галузей «Природничка» і «Громадянська та історична»: монографія. Хмельницький: ФОП Бідюк Є. І., 2022. 448 с.
2. Калужна Т. Г. Музейна педагогіка в контексті формування всебічно розвинутої особистості викладача післядипломної педагогічної освіти. 2019. URL: <https://bit.ly/3EGFM7B>
3. Караманов О. В. Музейна педагогіка у системі сучасної освітньої парадигми та поширення наукових знань. *Музейна педагогіка в науковій освіті*: збірник тез доповідей учасників I Всеукраїнської науково-практичної конференції. Біла Церква: Авторитет. 2019. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/zbirnyk_tez_myz_ped.pdf
4. Квас О. В., Земан І. В. Музейна педагогіка як інструмент розширення освітнього простору. *Молодь і ринок*, 2019. № 5. С. 12–17.
5. Музейна педагогіка в науковій освіті: монографія / ред. кол.: С. О. Довгий, О. М. Топузov, В. А. Бітаєв та ін.; за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 334 с. URL: <https://bit.ly/3k4k4AP>
6. Пусепліна Н. М. Музейно-педагогічна діяльність у системі освіти дорослих. *Педагогічні науки*. 2011. № 3. С. 30–34.
7. Стандарт вищої освіти України. Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти. Ступінь – бакалавр. Галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка. Спеціальність – 013 Початкова освіта. 2021. URL: <https://bit.ly/3SGJinA>
8. Маньковська Р. В. Музейна педагогіка: інноваційна технологія інтелектуального розвитку. *Краєзнавство*. 2019. № 3. С. 238–251. URL: <https://bit.ly/3nXmPjf>
9. Сурмач О. І. Сучасні підходи та методи музейної педагогіки в підготовці бакалаврів педагогічного коледжу. *Музейна педагогіка в науковій освіті*: збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ: Національний центр «Мала академія наук України». 2020. URL: <https://bit.ly/3xW6zeq>
10. Червінська І. М. Музейна педагогіка як інструмент взаємодії закладів освіти і музеїв у сучасному соціокультурному просторі. *Освітні обрії*. 2019. № 49(2). С. 48–54. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/obrii/article/view/2327/2812>

REFERENCES

1. Vasiutina T. M. Pidhotovka maibutnix uchyteliv pochatkovoї shkoly do realizatsii zmistu osvitynih haluzei "Pryrodnycha" i "Hromadianska ta istorychna" [Preparation of future primary school teachers to implement the content of the educational fields "Natura" and "Civil and historical"]: Monograph. Khmelnytskyi: FOP E. I. Bidyuk, 2022. 448 p. [in Ukrainian].
2. Kaliuzhna T. H. Muzeina pedahohika v konteksti formuvannia vsebichno rozvynenoї osobystosti vykladacha pislidyplominoї pedahohichnoї osvity. [Museum pedagogy in the context of the formation of a comprehensively developed personality of a teacher of postgraduate pedagogical education]. 2019. URL: <https://bit.ly/3EGFM7B> [in Ukrainian].
3. Karamanov O. V. Muzeina pedahohika u systemi suchasnoї osvitynoї paradyhmy ta poshyrennia naukovykh znan. [Museum pedagogy in the system of the modern educational paradigm and the dissemination of scientific knowledge]. Museum pedagogy in science education: collection of abstracts of reports of the participants of the 1st All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Bila Tserkva: Authority. 2019. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/zbirnyk_tez_myz_ped.pdf [in Ukrainian].
4. Kvas O. V., Zeman I. V. Muzeina pedahohika yak instrument rozshyrennia osvithnoho prostoru. [Museum pedagogy as a tool for expanding the educational space]. Youth and the market, 2019. № 5. pp. 12–17. [in Ukrainian].
5. Muzeina pedahohika v naukovii osviti [Museum pedagogy in scientific education]: monograph / ed. coll.: S. O. Dovgii, O. M. Topuzov, V. A. Bitayev, and others.; for sciences ed. S. O. Dovgoi. Kyiv: National Center "Small Academy of Sciences of Ukraine", 2020. 334 p. URL: <https://bit.ly/3k4k4AP> [in Ukrainian].
6. Puseplina N. M. Muzeino-pedahohichna diialnist u systemi osvity doroslykh. [Museum-pedagogical activity in the system of adult education]. Pedagogical sciences. 2011. № 3. pp. 30–34. [in Ukrainian].
7. Standart vyshchoї osvity Ukrainy. Pershyi (bakalavrskiy) riven vyshchoї osvity. Stupin – bakalavr. Haluz znan – 01 Osvita/Pedahohika. Spetsialnist – 013 Pochatkova osvita. [Standard of higher education of Ukraine. First (bachelor) level of higher education. Bachelor's degree. Field of knowledge – 01 Education/Pedagogy. Specialty – 013 Primary education]. 2021. URL: <https://bit.ly/3SGJinA> [in Ukrainian].
8. Mankovska R. V. Muzeina pedahohika: innovatsiina tekhnolohiia intelektualnoho rozvytku. [Museum pedagogy: innovative technology of intellectual development]. Local history 2019. № 3. pp. 238–251. URL: <https://bit.ly/3nXmPjf> [in Ukrainian].

9. Surmach O. I. Suchasni pidkhody ta metody muzeinoi pedahohiky v pidhotovtsi bakalavriv pedahohichnoho koledzhu. [Modern approaches and methods of museum pedagogy in the training of bachelors of the pedagogical college] Museum pedagogy in science education: a collection of theses of reports of the participants of the II All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Kyiv: National Center "Small Academy of Sciences of Ukraine". 2020. URL: <https://bit.ly/3xW6zeq> [in Ukrainian].

10. Chervinska I. M. Muzeina pedahohika yak instrument vzaiemodii zakladiv osvity i muzeiv u suchasnomu sotsiokulturnomu prostori. [Museum pedagogy as a tool for interaction between educational institutions and museums in the modern socio-cultural space] / Educational horizons. 2019. № 49(2). pp. 48–54. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/obrii/article/view/2327/2812> [in Ukrainian].